מה הם היו אומרים: "הכסף מייצא צורה חדשה של עבדות במקומה של העבדות העתיקה" | **לב טולסטוי**

ראש רשות האוכלוסין התנגד, היועץ המשפטי הסתייג, משרד המשפטים הביע מורת רוח, אבל הממשלה מתעקשת להביא 20 אלף עובדים מסין באמצעות חברות כוח אדם. הטענה: מדובר בפתרון הכי מהיר למצוקת הבנייה. אלא שגורמים רבים בענף מזהירים שמסתתר פה עניין אחר: לחץ של בעלי החברות שירוויחו מיליונים מהבאת הפועלים

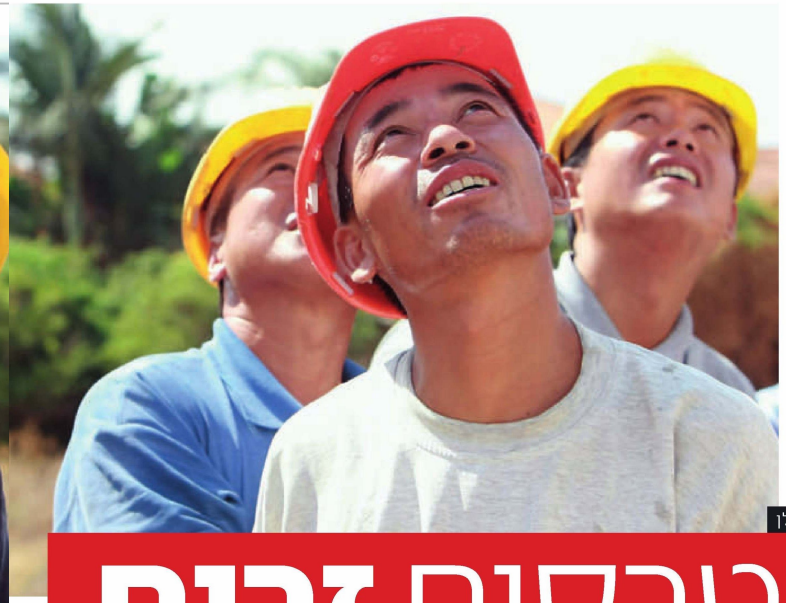

יהודה שוחט | צילום: שאול גולן

אינטרסים זרים

ב משך שנים נחשבה מדינת ישראל לגן עדן לסוחרים בבני אדם: מחברות כוח אדם שהביאו לארץ עובדים והחרימו את דרכוניהם ועד מבריחי נשים לתעשיית הזנות בתחום הפלילי. בשנים האחרונות, בין השאר, בעקבות לחץ בינלאומי ומשפטי, השתנתה התמונה. הממשלה שינתה חקיקה וחתמה על הסכמים בילטרליים עם מדינות כמו רומניה ובולגריה, שאיפשרו הבאת עובדים זרים משם באופן מסודר. חברות כוח האדם היו הראשונות להיפגע מהצד הזה. פעילותן הצטמצמה וחלקן נסגרו. במקביל, גם זרם מהגרי העבודה הלא חוקיים נעצר – לא מדובר במסתנני הגדר מסינו, אלא בפועלים שהוובאו, בין היתר, על ידי חברות כוח אדם ונשארו בארץ שלא כחוק. כיום, חיים בישראל כמה עשרות אלפי פועלים זרים לא חוקיים.

בשבועות האחרונים עשתה הממשלה צעד גדול מאוד לאחור, כשקיבלה החלטה לעקוף את ההסכמים הבילטרליים שהיא עצמה חתמה, ולהביא עשרות אלפי עובדים זרים באמצעות חברות קבלניות מסין. התירוץ הרשמי: הצורך להוריד את מחירי הבנייה, באמצעות פועלים מיומנים שיוכלו לבנות במהירות אלפי יחידות דיור. אבל מהתנגדותם של כל הגורמים הרשמיים לצעד, אזרחיים ומשפטיים כאחד, עולה החשד שמדובר לכאורה בעניין אחר לגמרי. "חברות כוח אדם רוחפות לזה, מפני שכך יוכלו להרוויח יותר כסף לגילגולת", אומר גורם במשרד הפנים. "וגם הקבלנים, לא נעים לומר אבל זאת האמת, יכולים לנצל הרבה יותר בקלות עובדים שאין מאחוריהם שום גב".

הממשלה נגד עצמה

מאז תחילת שנות התשעים מביאה ישראל מהגרי עבודה, או בשמם המוכר עובדים זרים, לעבוד בבניין, חקלאות וסיעוד. העובדים האלה הגיעו ארצה דרך חברות כוח אדם פרטיות, שמן הסתם עניינן להרוויח כמה שיותר על כל אדם שנותן בישראל. לא פעם הוכח, בדו"חות מבקר המדינה, בדו"חות של מרכז המידע והמחקר של הכנסת ובעדויות של העובדים עצמם, שנגבים מהם עשרות אלפי דולרים מדמי תיווך עבור הזכות להגיע לעבוד כאן.

בעולם כולו מתגברת כיום ההבנה שיש להביא עובדים בהסכמים בין מדינות על מנת למנוע ניצול בהליך הגעתם, ולשם כך פועל בין היתר ארגון ההגירה הבינלאומי ה־IOM. בשל ההשלכות של ניצול וסחר בעובדים, בשורה של החלטות ממשלה (וגם ועדה בין־משרדית שהוקמה לצורך כך ב־2011) הצדיקה המדינה על מחויבותה להבאת מהגרים רק דרך מדינות שעימן ייחתמו הסכמים בילטרליים (כלומר, הסכם ישיר בין המדינות שימנע ניצול, בניגוד להבאת עובדים זרים דרך חברות כוח אדם). "יש למנוע ניצול לרעה של עובדים זרים וגביית עמלות מופרזות מאותם עובדים", נכתב באחת החלטות.

בענף הבנייה קיימים כיום הסכמים בילטרליים עם רומניה, בולגריה ומולדובה. ניתן להביא משם עובדים ללא חשש שינצלו ושייגבו מהם דמי תיווך. אבל למרות זאת, ובניגוד מוחלט לכל החלטות הממשלה בנושא ולהתחייבויות המדינה בפני בית המשפט העליון, קידמו ראש הממשלה בנימין נתניהו ושהוא בין השאר גם שר החוץ ושר הכלכלה, משרדים רלוונטיים לתחום) ושר האוצר משה כחלון, החלטה להבאת 20 אלף עובדים מסין בשיטה הישנה – חברות כוח אדם פרטיות.

כלומר מי שקובע כמה ואיך להביא עובדים ליש־ראל, יהיו שוב חברות קבלן פרטיות. שלא לציטוט, גורמים במשרד האוצר ובענף הקבלנות טוענים שהסינים עצמם מעריפים לעבוד כך, בשל הרווחים הגבוהים שמשלמים אותם פועלים גם לחברות כוח אדם סיניות הפועלות בחסות ממשלת סין. אם דמי התיווך בתחום הבניין נעים כיום סביב 30 אלף דולר לאדם, הרי שעל פי מחקרים של עמותת קו לעובד ומרכז המידע והמחקר של הכנסת, העובדים מסין משלמים את דמי התיווך הגבוהים ביותר.

כבר בשחלוז הדיונים בנושא, נרשם קונצנזוס נרחב בין היועץ המשפטי, בכירים ברשות האוכלוסין וההגירה, משרד המשפטים וארגוני זכויות אדם, שהתנגדו כולם להצעה. "אני אומר חד־משמעית שבאמצעות הסכמים בילטרליים יכולנו להביא עוד אלפי עובדים זרים לבניין בארץ, אם היו משתפים פעולה עם החלטת הממשלה", אמר בדיון בכנסת ראש רשות האוכלוסין וההגירה אמנון בן עמי, שאי־אפשר להאשימו בחיבה יתרה לארגוני זכויות אדם. "רוצים להחזיר את השיטות הישנות, גביית דמי תיווך, שיש בזה עשרות מיליוני דולרים".

היועץ המשפטי לממשלה יהודה וינשטיין, כתב על האפשרות להבאת עובדים מסין ללא הסכם: "מנחי־נת מעמדה הבינלאומי של ישראל, כמדינה הנלחמת בסחר בבני אדם ומדורגת במקום גבוה בדו"ח מחל־קת המדינה האמריקאית בעניין מאז 2012, הבאת עובדים זרים לישראל שלא במסגרת הסכמים בילטרליים, כפי שנעשה בשנים האחרונות, עלולה להיתפש כנסיגה מהמאמצים להיאבק בסחר בבני אדם".

גם במשרד המשפטים הביעו התנגדות פומבית. "השיוני בעמדת הממשלה ישפיע לרעה גם על ההסכמים הבילטרליים שנכרתו וגם על הנכונות לכרות עם ישראל הסכמים בילטרליים נוספים", נכתב בעמדת המשרד, "מה שעלול להביא לחזרה של שנים אחורה בכל הנוגע להתמודדות של ישראל בתופעת דמי התיווך הלא־חוקיים והשלכותיה".

ספציפית, בנוגע לנעשה בסין, כתבה הוועדה הבין־משרדית לגיבוש הסכמים בילטרליים כבר לפני ארבע שנים: "נראה כי היה קשה עד בלתי אפשרי למנוע גביית דמי תיווך מסין. הצוות הסכים פה אחד שעל אף שבקשת התאחדות הקו־בלנים והתאחדות האגירים כללה הבאת עובדים מסין, השיקולים הנובעים מפגיעה בזכויות העובדים והקושי לקפח על כך גורמים, ולפיכך לא תתבצע פנייה להבאת עובדים זרים לענף הבניין".

מוצר עם תו מחיר

הבעיה הראשונה בהבאת מהגרי עבודה ללא הסכם היא גביית דמי תיווך גבוהים. למרות שגביית דמי התיווך אינה חוקית לכשעצמה, הם נגבים מן העובדים כדבר שבשגרה, וכך הפכו העובדים עצמם למוצר בעל תו מחיר. להברות כוח האדם משתלם להחליף תתי־דורות, גבוהה פועלים זרים שכבר נמ־צאים בארץ בפועלים חדשים כדי לגבות מהם דמי תיווך נוספים. מגרעה נוספת בשיטה היא גורמת העסקה פסולות: העובד משועבד למעסיק ולעבודתו בשל החוב הצפוי שלוה על מנת לבוא ארצה.

עוד נזק אגבי הוא שעובדים מקומיים במשק לא יכולים להשתלב באתם תחומים. אף ישראלי לא יהיה מוכן לעבוד בתנאים הבעייתיים שהשתרשו בתחומים שבהם מועסקים מהגרים, ומדוע שקבלן יבחר בעובד מקומי שצריך לשלם לו שכר הגון ותנאים סוציאליים, כשישנם עובדים רבים שבלית ברירה יעבדו בפחות מכך.

"ברור שהאינטרס המובל בהחלטה הזו אינו טובת המדינה, אלא טובתן של חברות כוח אדם פרטיות שעניינן כלכלי גרידא", אומרת רותם אילן, ראש תחום הגירה באגודה לזכויות האזרח, שמרכזת את הקמפיין נגד ההחלטה. "מדובר בנסיגה מחצה־רותיה המפורשות של המדינה בפני בג"ץ בנושא, וסכנה ממשית להעסקה בתנאי עבדות וסחר בבני אדם, שיוריד את ישראל חזרה ברירוג של מחלקת המדינה האמריקאית".

שר האוצר טוען לאורך כל הדרך, פעם אחר פעם, שההחלטה נובעת מרצון להוזיל את מחירי הדיור. העובדים מסין, אומרים במשרדו, הם המומנים הזו־ריים ביותר, ובאמצעותם ניתן יהיה לבנות עשרות אלפי יחידות דיור בזמן הקצר ביותר. אבל בארגוני זכויות האדם מפקפקים בנימוק הזה. "אם בוחנים לעומק את ההצדקה הזו מתגלות מספר סתירות", אומרת אילן. "ראשית, מחירי הדיור הזו בעלייה מתמדת גם כשמספר העובדים הזרים היה בשיא. שנית, השיא בבנייה בעשור האחרון היה דווקא השנה, כשעיקר המועסקים לצד מהגרי עבודה היו ברובם פלסטינים וחלקם מבקשי מקלט. וגם אם אכן היה את אותו קשר לא קיים בין כמות העובדים מסין ומחירי הדיור, הרי שזה לא מצדיק פגיעה אנושה בזכויותיהם של העובדים שיגיעו לישראל".

שלא לציטוט, גורמים במשרד הפנים מפקפקים אף הם בנימוקים להבאת עובדים מסין. "כל הסיפור הוא הקלות שבה אפשר לנצל אותם", אומר גורם בכיר בתחום ההגירה. "ברגע שהעובדים משלמים סכומים כל כך גבוהים כדי להגיע לכאן לעבוד, גם אם יתעללו בהם הם לא יכולים לומר מילה כי המעסיק יכול לזרוק אותם עוד לפני שהם תחזי־רו את ההלוואות שלקחו. כך אנח־נו בעצם מעודדים בעצמנו תופעה בעייתית מאוד".

אז מי שרוצה לזה הם הקבלנים? מה לגבי חברות כוח האדם?

"ברור שגם לחברות כוח האדם יש אינטרס. המלכים הקודמים החלישו אותם מאוד וגרמו לצמצומים בכמה מחברות כוח האדם הגדולות בישראל. הם אמנם המציאו כמה שיטות מתוחכ־מות, כמו למשל הבאת עובדים ברמות סטודנטים בהשתלמות, אבל ברור שהסף הגדול הוא בהבאת עובדים זרים בלי פיקוח אמיתי".

בינתיים, המשמלה טרם הוציאה לפועל את ההח־לטה, לא מחוסר רצון אלא בשל עיכובים במגעים עם הסינים. על הפרק עומדות אפשרויות נוספות, שלדעתם של כל הגורמים המקצועיים יהיו בנוגע יותר כך למשל, ניתן להביא עוד עובדים מבולגריה, רומניה או מולדובה, שאיתן חתומה ישראל על הסכמים בענף הבנייה. ניתן גם לגדל תעסוקה של עובדים מקומיים במשק על ידי תשלום הוגן ומתן זכויות סוציאליות, אבל קשה להאמין שזה יקרה.

אפשרות שלישית שמעלים ארגוני זכויות האדם שפועלים בנושא, ובהם האגודה לזכויות האזרח, קו לעובד, המוקד לפליטים ולמהגרים ורופאים לזכויות אדם (שהקישו קמפיין בנושא, עם סרטון שוכה כבר ל־150 אלף צפיות), היא לאפשר למבקשי מקלט שאינם בני גירוש לעבוד בבניין. הרי גם כך הם נמצאים כאן, ובדור לכל בר דעת שעדיף לתת להם אפשרות לעבוד ולהתפרנס מאשר לזרוק אותם בחוצות וקלקות שיהיה בסדר. אבל במקרים הללו אין דמי תיווך וגם קשה הרבה יותר לנצל את העובדים.

משר האוצר משה כחלון לא נמסרה תגובה עד סגירת הגיליון. ●

> גורם במשרד הפנים: "חברות כוח אדם דוחפות לזה, מפני שכך יוכלו להרוויח יותר על כל פועל. וגם הקבלנים, לא נעים לומר, אבל זאת האמת, יכולים לנצל הרבה יותר בקלות עובדים מסין שאין מאחוריהם גב"

> ראש רשות האוכלוסין וההגירה, אמנון בן עמי, שאי־אפשר להאשימו בחיבה יתרה לארגוני זכויות אדם: "רוצים להחזיר את השיטות הישנות, גביית דמי תיווך, עניין שיש בו עשרות מיליוני דולרים"

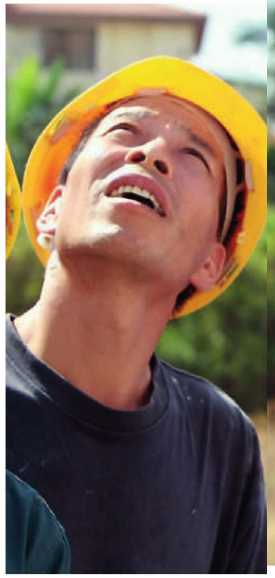

רותם אילן

יותר מ־30 אלף דולר לאדם. פועלים סינים בישראל
| צילומים: עמית שאבי, שאול גולן